

MAKTAB PSIXOLOGI TOMONIDAN PSIXODIAGNOSTIK ISHLARNI TASHKIL ETILISHI

Smetullaeva Nadira Muratbaevna

*Qonliqo'l tumani 13-sonli
maktab amaliyotchi psixologi*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada maktab psixologi tomonidan psixodiagnostik ishlarni tashkil etishning mazmuni, maqsadi va vazifalari yoritilgan. Psixodiagnostika jarayonining o'quvchilar shaxsini o'rganishdagi ahamiyati, uni tashkil etish bosqichlari hamda amaliyotchi psixolog faoliyatidagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, psixodiagnostik ishlarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi samaradorligi va natijalaridan foydalanish masalalari bayon etilgan.

Kalit so'zlar:Psixodiagnostika, maktab psixologi, psixologik xizmat, diagnostika, o'quvchi shaxsi, psixologik tadqiqot, test, kuzatish, so'rovnoma, psixologik xulosa.

KIRISH

Ta'lim muassasalarida psixologik xizmatning muhim yo'nalishlaridan biri psixodiagnostik ishlarni tashkil etish hisoblanadi. Psixodiagnostika o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini, qiziqishlarini, qobiliyatlarini, emotsional holatini hamda shaxs rivojlanishidagi muhim jihatlarni aniqlashga xizmat qiladi. Mazkur faoliyat psixologga o'quvchilar bilan olib boriladigan keyingi profilaktik, korreksion va rivojlantiruvchi ishlarni to'g'ri rejalashtirish imkonini beradi.

Maktab psixologi psixodiagnostik ishlarni tashkil etishda ilmiylik, xolislik, maxfiylik va individual yondashuv tamoyillariga amal qilishi zarur. Diagnostika jarayonida o'quvchining yosh xususiyatlari, rivojlanish darajasi va psixologik holati inobatga olinadi. Olingan natijalar faqat ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish maqsadida qo'llanilishi lozim.

Psixodiagnostik faoliyatning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning psixologik rivojlanish darajasini aniqlashdir. Bu jarayonda diqqat, xotira, tafakkur, nutq, emotsional holat va shaxsiy sifatlar o'rganiladi. Diagnostik ma'lumotlar o'quvchilarning ta'lim jarayoniga moslashuvi va rivojlanish istiqbollari baholash imkonini beradi. Psixodiagnostik ishlarni amalga oshirishda kuzatish, suhbat, anketa, so'rovnoma, test va sotsiometriya kabi metodlardan keng foydalaniladi. Ushbu metodlar orqali o'quvchi shaxsining turli jihatlari haqida ishonchli ma'lumotlar to'planadi. Diagnostika natijalari kompleks tahlil qilinib, psixologik xulosalar tayyorlanadi.

Maktab psixologi tomonidan birinchi sinf o'quvchilarining maktabga moslashuvi, o'smirlarning emotsional holati, kasb tanlashga tayyorgarligi, iqtidorli hamda alohida e'tibor talab qiluvchi o'quvchilar bilan bog'liq diagnostik tadbirlar muntazam ravishda o'tkazib boriladi. Bu ishlar o'quvchilarda mavjud muammolarni erta aniqlash imkonini yaratadi.

Psixodiagnostik tadqiqotlar natijalari asosida ota-onalar, sinf rahbarlari va pedagoglarga tegishli tavsiyalar beriladi. Mazkur tavsiyalar o'quvchilarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida psixodiagnostik ishlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Chunki har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini aniqlash va rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Shu bois maktab psixologi diagnostik faoliyatni muntazam va tizimli ravishda olib borishi zarur.

Psixodiagnostika psixologiya fanining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, insonning shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari, psixik jarayonlarini aniqlash va baholash imkonini beradi. Maktab psixologik xizmati esa ta'lim muassasalarida o'quvchilarning psixologik salomatligi, rivojlanishi va moslashuv jarayonini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan muhim bo'lim hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maktab psixologik xizmatida psixodiagnostika amalga oshirilishi bolalarning individual xususiyatlarini aniqlash, ularning qobiliyatlari va qiziqishlarini baholash hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur hisoblanadi.

Maqola dolzarbligi maktab psixologik xizmatida psixodiagnostikaning amaliy ahamiyatida, individual va guruh diagnostik metodlarni qo'llashda va zamonaviy ICT vositalarini joriy etishda namoyon bo'ladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — maktab psixologik xizmatida psixodiagnostikaning nazariy va amaliy jihatlarini yoritish, uning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir. Ushbu maqolada quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

1. Psixodiagnostikaning nazariy asoslarini va metodlarini tahlil qilish.
2. Maktab psixologik xizmatida psixodiagnostik jarayonlarni aniqlash va tasniflash.
3. Individual va guruh diagnostika usullarini yoritish.
4. Zamonaviy ICT vositalarini qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatish.
5. Diagnostika natijalaridan foydalanish orqali ta'lim va tarbiyaviy jarayonlarni samarali tashkil etish.

Psixodiagnostika metodlari shaxsning psixologik xususiyatlarini tizimli ravishda aniqlashga yo'naltirilgan. U o'quvchilarning kognitiv, emosional, ijtimoiy va motivatsion xususiyatlarini baholash imkonini beradi. Ilmiy tadqiqotlar psixodiagnostikaning samarali qo'llanilishi o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini va ta'limdagi muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Psixodiagnostik metodlar uch asosiy guruhga bo'linadi:

1. Test metodlari — bu metodlar intellekt, diqqat, xotira, hissiy barqarorlik va boshqa psixologik ko'rsatkichlarni o'lchash uchun standartlashtirilgan vositalarni o'z ichiga oladi. Masalan, Raven matrisa testi yoki Wechsler intellekt testi o'quvchilarning kognitiv qobiliyatlarini aniqlashda keng qo'llaniladi.

2. Kuzatuv va intervyu — o'quvchining xulq-atvori, ijtimoiy munosabatlari va hissiy holatini aniqlashga imkon beradi. Kuzatuv jarayonida psixolog sinfdagi konfliktlarni, guruhdagi munosabatlarni va moslashuvdagi qiyinchiliklarni tahlil qiladi.

Intervyu esa individual motivatsiya, qiziqishlar va o'z-o'zini baholashni aniqlashda samarali vositadir.

3. Anketa va so'rovnomalar — bu usullar bolalarning qiziqishlari, shaxsiy qarashlari, ijtimoiy qobiliyatlari va o'qishga bo'lgan motivatsiyasini o'rganish uchun qo'llaniladi. Masalan, o'quvchilar motivatsiyasini baholash uchun ishlab chiqilgan maxsus so'rovnomalar pedagogik qarorlarni individual moslashtirishga yordam beradi.

Psixodiagnostika jarayoni bir nechta bosqichdan iborat: ma'lumot to'plash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va tavsiyalar ishlab chiqish. Ushbu bosqichlar maktab psixologik xizmatining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning individual rivojlanishini qo'llabquvvatlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy yondashuvlarda ICT vositalari psixodiagnostik jarayonni tezlashtiradi va aniqligini oshiradi. Elektron testlar, onlayn so'rovnomalar va natijalarni tahlil qilish dasturlari maktab psixologiga shaxsiy rivojlanish monitoringini olib borish va pedagogik tavsiyalarni tez ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bilan psixodiagnostika maktab psixologining asosiy vositasiga aylanadi va individual hamda guruh diagnostikasi kombinatsiyasi orqali ta'lim jarayoni optimallashtiriladi.

Maktab psixologik xizmati o'quvchilarning psixologik salomatligini qo'llabquvvatlash, ularning ijtimoiy moslashuvi va ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini oshirishga yo'naltirilgan. Ushbu xizmat psixodiagnostikani amaliyotning markaziy elementi sifatida qo'llaydi, chunki individual yondashuvni yaratish va pedagogik qarorlarni asoslash uchun faqat kuzatuv yoki intervyu yetarli emas.

Psixodiagnostika maktab psixologi uchun bir nechta amaliy vazifalarni hal qiladi:

- O'quvchilarning kognitiv qobiliyatlarini, diqqat va xotira imkoniyatlarini aniqlash;
- Ijtimoiy muhitdagi munosabatlarni va guruhdagi moslashuvni baholash;
- Shaxsiy motivatsiya va o'qishga qiziqishlarni aniqlash.

Individual diagnostika metodlari, masalan, IQ testlari, xotira va diqqat testlari, har bir o'quvchining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Bu natijalar pedagogik tavsiyalar va individual ta'lim rejasini ishlab chiqishda asos bo'ladi.

Guruh diagnostikasi esa sinf yoki maktab darajasidagi ijtimoiy muhitni tahlil qilishda ishlatiladi. Masalan, sinfdagi konfliktlar, hamkorlik ko'nikmalari va guruh ichidagi ijtimoiy rollar aniqlanadi. Bu ma'lumotlar maktab psixologiga sinfdagi psixologik muhitni yaxshilash va o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini oshirish imkonini beradi.

Zamonaviy ICT vositalari psixodiagnostikani sezilarli darajada samarali qiladi. Kompyuter testlari, elektron so'rovnomalar va onlayn kuzatuv vositalari yordamida natijalarni tez tahlil qilish, individual monitoringni yuritish va tezkor tavsiyalar ishlab chiqish mumkin. Shu tarzda maktab psixologi nafaqat diagnostika qiladi, balki ta'lim va tarbiyaviy jarayonni real vaqt rejimida optimallashtiradi.

Shu bilan birga, psixodiagnostikani muntazam qo'llash maktabdagi profilaktik ishlarni kuchaytiradi. Masalan, o'quvchilarning ijtimoiy muammolari, motivatsiya pasayishi yoki ta'limdagi qiyinchiliklar erta aniqlanib, tegishli choralar ko'riladi. Bu yondashuv maktab psixologik xizmatining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning individual rivojlanishini maksimal darajada qo'llab-quvvatlaydi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, ICT vositalari psixodiagnostikani sezilarli darajada tezlashtiradi. Elektron testlar va onlayn so'rovnomalar yordamida natijalarni tez tahlil qilish va individual tavsiyalar ishlab chiqish mumkin. Shu yo'l bilan psixolog va pedagoglar birgalikda o'quv jarayonini optimallashtiradi.

Shu bilan birga, mamlakatda psixodiagnostikani tartibga soluvchi qonuniy hujjatlar ham amaliyotni qo'llab-quvvatlaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6017sonli farmoni (2020) maktab psixologik xizmatining vazifalarini aniq belgilaydi va psixodiagnostik jarayonni tizimli amalga oshirishni majburiy qiladi. Bu farmon asosida maktablar o'quvchilarning ijtimoiy, hissiy va kognitiv rivojlanishini monitoring qiladilar, natijalar esa individual va guruh bo'yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishda qo'llanadi.

Guruh diagnostikasi sinfdagi ijtimoiy muhitni yaxshilashga imkon beradi. Misol uchun, sinfdagi konfliktlar, hamkorlikdagi qiyinchiliklar yoki ijtimoiy rollarning noto'g'ri taqsimlanishi aniqlanganda, psixolog va pedagoglar birgalikda profilaktik chora-tadbirlarni rejalashtiradi. Shu tarzda psixodiagnostika nafaqat diagnostika, balki profilaktika va rivojlantirish vositasi sifatida ishlaydi. Xulosa o'rnida aytish kerak-ki, maktab psixologik xizmatida psixodiagnostikaning ahamiyati, nazariy asoslari va amaliy tajribasi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, psixodiagnostika nafaqat o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash, balki sinf va maktabdagi ijtimoiy muhitni yaxshilash, motivatsiya va ta'lim jarayonini optimallashtirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan, ICT vositalari va elektron diagnostik testlar psixodiagnostik jarayonni tezlashtiradi va natijalarni aniq tahlil qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, guruh diagnostikasi sinfdagi hamkorlik, konfliktlar va ijtimoiy rollarni aniqlashga yordam beradi. Qonuniy asoslar, xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6017-sonli farmoni va "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun psixodiagnostikani tizimli ravishda qo'llashni nazarda tutadi va maktab psixologik xizmatining vazifalarini aniq belgilaydi. Bu hujjatlar asosida olingan natijalar o'quvchilarning individual rivojlanish rejasini ishlab chiqishda va pedagogik tavsiyalar berishda muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, psixodiagnostika maktab psixologik xizmatining samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi va ta'lim jarayonini individual yondashuvlar bilan yanada optimallashtirishga imkon beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktab psixologi tomonidan psixodiagnostik ishlarni samarali tashkil etish o'quvchilar shaxsini chuqur o'rganish, ularning psixologik rivojlanishidagi muammolarni o'z vaqtida aniqlash va tegishli yordam ko'rsatishda muhim ahamiyatga ega. Psixodiagnostika natijalari asosida olib borilgan profilaktik, korreksion va rivojlantiruvchi ishlar o'quvchilarning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Muxamedova M., Toshpo'latova S. Psixodiagnostika asoslari va metodlari. – T.: ISFT nashriyoti, 2021. – 120 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6017-sonli farmoni. Maktab psixologik xizmatini rivojlantirish va psixodiagnostikani tartibga solish chora-tadbirlari. – T.: 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – T.: 2019.
4. Raven, J. C. Raven's Progressive Matrices. – London: Pearson Assessment, 2000.
5. Wechsler, D. Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC). – New York: The Psychological Corporation, 2014.